

УДК 377.5

DOI: 10.15587/2519-4984.2018.137845

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

© П. Г. Лузан, Т. М. Пашенко, Н. М. Ваніна, Н. В. Колісник

У статті узагальнено окремі аспекти компетентнісного підходу у професійній освіті, обґрунтовується визначення поняття «стандартизація професійної освіти»; визначено зміст, етапи та результати стандартизації професійної освіти. Виокремлено чотири взаємопов'язаних, послідовних етапи досягнення належних рівнів якості підготовки фахівців.

Засобами теоретичного пошуку встановлено, що якщо стандартизацію професійної освіти слід розглядати не лише як «процедуру розроблення та затвердження стандарту», а і як офіційно встановлений порядок виконання його положень та дотримуватися вимог до компетентнісної підготовки випускників на етапах цілепокладання, відбору та структурування змісту освіти, організації оволодіння учнями, студентами компетентностями, оцінювання компетентнісних досягнень учнів, студентів і випускників то є можливість суттєво підвищити якість функціонування професійної освіти, зокрема фахової передвищої.

Було проведено експериментальне дослідження з метою з'ясування реального стану підготовки молодших спеціалістів коледжів та технікумів в аграрній, будівельній та машинобудівній галузях. У дослідженні було виявлено, що 61,3 % вчителів регулярно використовують освітньо-кваліфікаційні характеристики, навчально-професійну програму молодшого спеціаліста з розробки освітніх документів; 23,3 % лише при підготовці робочої навчальної програми; 9,1 % – використовують ці документи надзвичайно рідко; взагалі не використовують 6,3 % викладачів технікумів та коледжів.

Вивчення рівня готовності до стандартизації професійно-технічної освіти продемонструвало таку тенденцію: високий рівень готовності до стандартизації освіти на компетентній основі становив лише 10,8 % в аграрних освітніх закладах, 17,5 % в машинобудівельних та 48 % в коледжах і технікумах будівельної галузі.

Зроблено висновок про те, що сучасний стан підготовки молодших спеціалістів аграрної, будівельної та машинобудівної галузей характеризується системою організаційних деструктивних факторів, що обумовлюють гостру необхідність у розробці комплексу заходів щодо раціоналізації стандартизації освіти

Ключові слова: професійна освіта, компетентнісний підхід, стандартизація професійної освіти, молодший спеціаліст

1. Вступ

У сучасних умовах модернізації професійної освіти України, яка спрямована на реалізацію положень людино-центристської освітньої парадигми, важливим напрямом досягнення належного рівня якості й ефективності професійної підготовки робітників, фахівців є стандартизація. Зважаючи на це, у чисельних програмних документах одним із шляхів розв'язання проблеми підвищення ефективності професійної освіти задекларовано розроблення державних стандартів професійної освіти, які ґрунтуються на компетентнісному підході. Варто додати, що саме на засадах положень педагогічної інтеграції здійснюється поєднання теоретичного і практичного навчання шляхом залучення студентів до різноманітних форм практико-орієнтованого навчання – навчання на робочих місцях, контекстового, імітаційно-ігрового, дуального навчання тощо.

2. Літературний огляд

Результати аналізу наукової літератури переконують, що на українському педагогічному полі методологія розвитку професійної освіти завжди висвітлювалася в контексті стандартизації підготовки кваліфікованих фахівців [1, 2]. Прогресивні і, разом з тим, складні ідеї Болонського процесу [3, 4] зосередили увагу педагогічної громадськості на необхідно-

сті упровадження компетентнісної парадигми [5], що прямо пов'язана зі стандартизацією вітчизняної професійної освіти [6], якістю надання освітніх послуг закладами професійної освіти [7, 8].

Розглядаючи засади створення сучасних професійних стандартів, що ґрунтуються на компетентностях, вченим вдалося обґрунтувати методологічні засади, зокрема принципи та умови, розроблення професійних стандартів як основи стандартів професійно-технічної освіти, розробити методик створення професійного стандарту, де основна увага приділяється соціально-економічним аспектам професійної діяльності працівника. Важливими результатами дослідження є визначені науковцями складові науково-методичного супроводу стандартизації освіти [9].

Серед наявних наукових праць варто звернути увагу на колективну монографію, у якій обґрунтовано теоретико-методологічні засади розроблення державних стандартів професійної освіти, здійснено порівняльний аналіз зарубіжного досвіду стандартизації підготовки фахівців [10].

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження полягає в узагальненні окремих аспектів стандартизації професійної освіти, конкретизації змісту та уточненні структури стандар-

тизації професійної освіти та дослідженні готовності викладачів до стандартизації.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. З'ясувати зміст, конкретизувати суть стандартизації професійної освіти;
2. Схарактеризувати етапи та очікувані результати стандартизації підготовки фахівців у закладах професійної освіти;
3. Експериментально визначити готовність педагогічних працівників до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів аграрної, будівельної та машинобудівної галузей.

4. Дослідження стандартизації професійної освіти

Аналіз процесу стандартизації професійної освіти переконує, що в структурі стандартизації професійної освіти маємо виокремити чотири послідовні етапи, які приводять до результату – затребуваності випускника на ринку праці. Таким чином, компетентнісний підхід у професійній освіті спрямований на досягнення основної мети – підготовки кваліфікованого робітника, фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, який вільно володіє професією чи спеціальністю, може

творчо виконувати виробничі завдання, орієнтований у суміжних сферах діяльності, спроможний працювати на рівні світових стандартів, готовий до постійного професійного вдосконалення, є соціально та професійно мобільним.

Студіювання наукових праць з проблеми стандартизації професійної освіти засвідчує, що для ефективного розвитку певної освітньої галузі необхідно чітко і конкретно визначити цілі і зміст підготовки фахівців. Таким чином, **стандартизація професійної освіти** – це процедура, що визначає встановлення нормативних вимог кваліфікаційних стандартів до освітніх результатів (компетентностей) випускників закладів професійної освіти, забезпечує перманентне зіставлення навчальних досягнень учнів, студентів з цілями їх компетентісно орієнтованої підготовки задля її корекції, забезпечує досягнення належних рівнів якості професійної підготовки фахівців у професійних навчальних закладах засобами інноваційності змісту та технологій навчання і сприяє конвертованості рівнів професійної освіти усередині держави та за її межами. Зазначене тлумачення стандартизації професійної освіти спонукає виокремити чотири взаємопов'язаних, послідовних етапи досягнення належних рівнів якості підготовки фахівців (рис. 1).

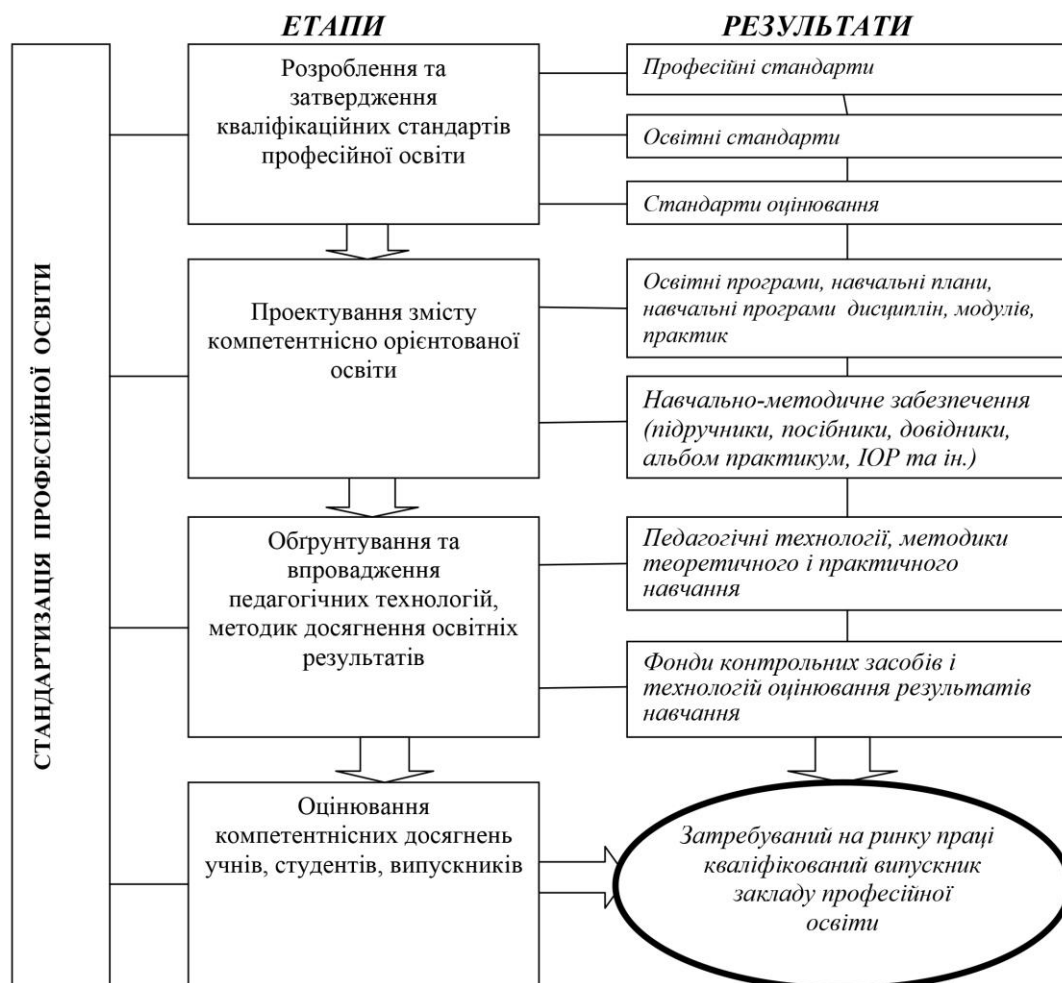

Рис. 1. Етапи та результати стандартизації професійної освіти

Перший етап – розроблення та затвердження кваліфікаційних стандартів професійної освіти виступає в якості інструментарію забезпечення якості педагогічної системи. Як уже було вказано, для розроблення якісного, сучасного, прогностичного освітнього стандарту необхідно мати професійні стандарти, які визначають вимоги до змісту і умов праці, кваліфікації і компетентності працівників за різними кваліфікаційними рівнями. За умови, що професійний стандарт не розроблено (не затверджено), розробникам освітніх стандартів рекомендовано використовувати кваліфікаційні характеристики працівників.

У зв'язку з цим набуває актуальності дослідження стану та проблем професійної підготовки студентів аграрних, будівельних та машинобудівних спеціальностей з врахуванням умов мінливого середовища. Стан підготовки молодших спеціалістів у професійних навчальних закладах ще не повністю відповідає сучасним соціально-економічним потребам суспільства.

Причинами цього є законодавчо не врегульована відповідно до сучасних умов нормативно-правова база, механізми фінансування, формування державного замовлення на підготовку кваліфікованих фахівців, неефективний моніторинг ринку праці, механізм управління і мотивації роботодавців, направлений на забезпечення умов для виробничої практики студентів, стажування й підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійних навчальних закладів тощо.

5. Результати дослідження і їх обговорення

Виявлення реального стану підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах аграрної, будівельної, машинобудівної галузі стало метою нашого дослідження. У експерименті брали участь 495 студентів та 391 викладач 13 навчальних закладів.

На прохання оцінити запропоновані особистісні якості «середнього» випускника навчального закладу викладачі відзначили, що у студентів-випускників самостійність, комунікабельність, організованість, професійний інтерес і творчість сформовані на середньому рівні. Гострою проблемою залишається вирішення питання оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів, яка більш ніж на 80 % морально і фізично застаріла, що суттєво впливає на якість підготовки кваліфікованих кадрів.

В Україні відбувається процес запровадження та удосконалення державних стандартів освіти – сукупності норм, які визначають вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня. Державні стандарти освіти розробляються для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня та напрямку підготовки (спеціальності) і затверджуються Кабінетом Міністрів України. Нажаль, у технікумах і коледжах, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів аграрної, будівельної та машинобудівної галузі виявлено науково-практичні проблеми у плануванні, змісті й організації навчального процесу.

Під час проведеного анкетування 61,3 % викладачів постійно використовують освітньо-кваліфікаційні характеристики (ОКХ), освітньої програми (ОП) підготовки молодшого спеціаліста при розробленні навчально-методичної документації; 23,3 % викладачів використовують ОП, ОКХ лише при підготовці робочої навчальної програми; 9,1 % – знайомі з цими нормативними документами, але використовують вкрай рідко; при розробленні навчально-методичної документації не використовують ОП, ОКХ взагалі 6,3 % викладачів технікумів і коледжів.

У ході дослідження готовності викладачів до стандартизації освіти на компетентнісній основі встановлено, що для більшості педагогів характерним є низький та середній рівень сформованості мотиваційного, особистісного, діяльнісного і когнітивного компонентів (рис. 2).

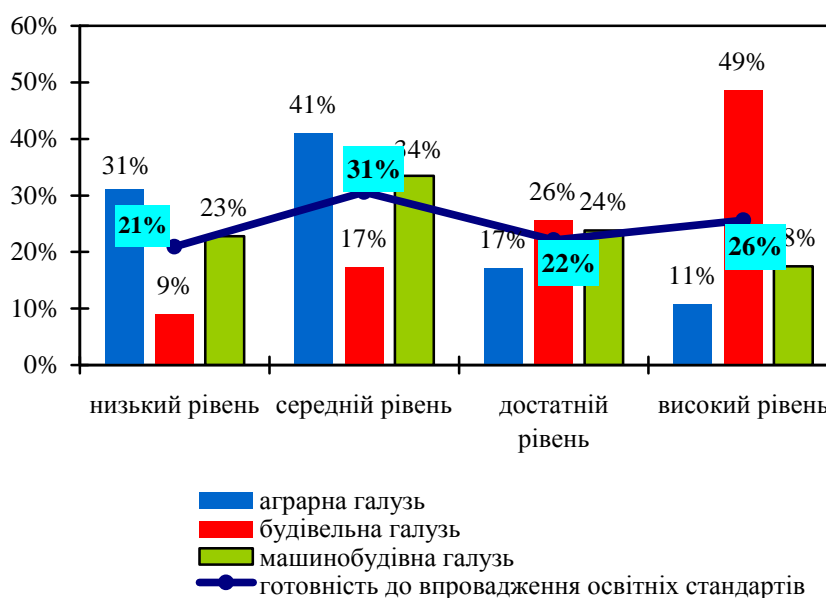

Рис. 2. Готовність викладачів аграрних, будівельних та машинобудівних коледжів і технікумів до стандартизації освіти на компетентнісній основі

Високий рівень готовності до стандартизації освіти на компетентнісній основі, який є творчим за своєю сутністю, сформований у дуже обмеженого кола педагогів (10,8 % в аграрній галузі, 17,5 % в машинобудівній галузі, 48 % – в будівельній галузі (рис. 2)), що свідчить про необхідність організації спеціальної роботи для його цілеспрямованого формування. Зокрема, актуальними напрямками розв'язання цієї проблеми є підготовка педагогів у процесі підвищення педагогічної кваліфікації та навчання студентів – майбутніх педагогів.

6. Висновки

1. Засобами теоретичного пошуку встановлено, що якщо стандартизацію професійної освіти слід розглядати не лише як «процедуру розроблення та затвердження стандарту», а і як офіційно встановлений порядок виконання його положень та дотримуватися вимог до компетентнісної підготовки випускників на етапах цілепокладання, відбору та структурування змісту освіти, організації оволодіння учнями, студентами компетентностями, оцінювання компетентнісних досягнень учнів, студентів і випускників (зокрема, незалежно), то є можливість суттєво під-

вищити якість функціонування професійної освіти, зокрема фахової передвищої.

2. Визначено, що стандартизація професійної освіти має бути конструктом чотирьох взаємопов'язаних, послідовних етапів досягнення належних рівнів якості підготовки фахівців (розроблення та затвердження кваліфікаційних стандартів професійної освіти – професійного, освітнього, стандарту оцінювання; проектування змісту компетентнісно орієнтованого змісту освіти – освітніх програм, навчальних планів, навчальних програм дисциплін та ін.; обґрунтування та впровадження педагогічних технологій, що забезпечують гарантоване досягнення результатів компетентнісного навчання; оцінювання компетентнісних досягнень учнів, студентів, випускників засобами об'єктивних, валідних методик).

3. Експериментально доведено, що готовність педагогічних працівників до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів аграрної, будівельної та машинобудівної галузей є вкрай недостатньою. Запропоновано у планах підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної освіти враховувати розвиток їх здатностей до компетентнісної підготовки фахівців.

Література

1. Інноваційні педагогічні технології у системі неперервної професійної освіти: монографія / ред. Вітвицька С. С. Житомир: Полісся, 2015. 368 с.
2. Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання, за мат. першої Всеукр. наук.-практ. конф. / Кремень В. Г. та ін. // Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 162 с.
3. Згуровський М. Дипломована псевдоосвіта, або Суперечності перехідного періоду у сфері вищої освіти України. 2006. URL: https://dt.ua/EDUCATION/diplomovana_psevdoosvita_abo_superechnosti_perehidnogo_periodu_u_sferi_vischoyi_osviti_ukrayini.html
4. Токмиленко Т. Т. Вища освіта і Болонський процес: навч. пос. Харків: ХНАДУ, 2014. 120 с.
5. Зимняя И. А. Компетенция и компетентность в контексте компетентностного подхода в образовании // Иностранные языки в школе. 2013. № 6. С. 2–11.
6. Луговий В. І., Таланова Ж. В. Особливості стандартизації професійної невищої і вищої освіти: теоретико-методологічний аспект // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. 2017. № 1 (94). С. 5–20.
7. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до забезпечення якості професійної освіти і навчання: мат. зв. наук.-пр. конф. // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання / ред. Радкевич В. О. Київ: ІПТО НАПН України, 2012. Т. 1. С. 5–12.
8. Ягупов В. Методологічні основи розуміння та обґрунтування понять “компетентність” і “компетенція” щодо професійної підготовки майбутніх фахівців. 2011. URL: http://lib.iitta.gov.ua/10635/1/Метод_основи_розумння.pdf
9. Професійні стандарти: теорія і практика розроблення: монографія / Короткова Л. І. та ін. Київ: Педагогічна думка, 2011. 220 с.
10. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: монографія / ред. Ничкало Н. Г. Хмельницький: ТУП, 2002. 334 с.

Дата надходження рукопису 07.06.2018

Лузан Петро Григорович, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник, Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, пров. Віто-Литовський, 98-а, м. Київ, Україна, 03045, E-mail: petr.luzan@ukr.net

Пащенко Тетяна Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, пров. Віто-Литовський, 98-а, м. Київ, Україна, 03045, E-mail: tantarena@ukr.net

Ваніна Наталя Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник, Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, пров. Віто-Литовський, 98-а, м. Київ, Україна, 03045, E-mail: nvanina.science@gmail.com

Колісник Надія Володимирівна, кандидат педагогічних наук, науковий співробітник, Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, пров. Віто-Литовський, 98-а, м. Київ, Україна, 03045, E-mail: kolesnik-nadja@ukr.net